

## บทที่ 2

### เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาปัญหาการปลูกฝังจิตพิสัยแก่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายตามความคิดเห็นของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจัดเรียงตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

#### เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายของคำว่า คุณธรรม จริยธรรม และจิตพิสัย
2. บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนในการปลูกฝังจิตพิสัยแก่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. ทฤษฎี หลักการ แนวคิด เกี่ยวกับการปลูกฝังจิตพิสัย
4. แนวทางการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา

#### งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ
2. งานวิจัยต่างประเทศ

#### เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายของคำว่า คุณธรรม จริยธรรม และจิตพิสัย

การปลูกฝังจิตพิสัยให้นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นสิ่งที่ผู้บริหาร ครู อาจารย์ จะต้องหาวิธีดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และนโยบายของการจัดการศึกษา ซึ่งหลักการ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการปลูกฝังจิตพิสัยเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะสร้างความสำเร็จและทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามวัตถุประสงค์ต่อไป

คำว่า คุณธรรม และจริยธรรม เป็นคำที่มีผู้นำมาใช้ควบคู่กันอยู่เสมอแม้คำสองคำนี้จะให้ความรู้สึกที่ดูคล้ายกันว่ามีความหมายเหมือนกัน แต่ก็มีบางสิ่งที่จำแนกให้เห็นถึงความแตกต่างได้อย่างชัดเจน นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า จิตพิสัย คุณธรรม และจริยธรรมเหมือนและแตกต่างกันไป ดังจะได้นำมาเสนอต่อไปนี้

วีระ บำรุงรักษา (2533 : 131) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรม หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่เป็นกุศล เพราะจิตรู้จักความจริง ความดี ความงาม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 187) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า หมายถึง สภาพคุณงามความดี

พนัส หันนาคินท์ (2526 : 28) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรม หมายถึง ความดีงาม ซึ่งเป็นผลมาจากการประพฤติตามจริยธรรม หรือค่านิยม

พระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ) (2527 : 90) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติฝ่ายดี โดยส่วนตัว เป็นที่ตั้งหรือเป็นประโยชน์แก่สันติภาพหรือสันติสุข จึงเป็นที่ต้องการของมนุษย์ คุณธรรมเป็นสิ่งที่ต้องอบรมโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมกับที่เราต้องการ

กูด (Good) (อ้างใน สุรดี อำนวยศิริสุข, 2534 : 9) ให้ความหมายว่า

1. คุณธรรม คือ ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่ได้ทำจนเคยชิน
2. คุณธรรม คือ คุณภาพของบุคคลที่ได้กระทำตามความคิดและมาตรฐานของสังคม

ซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติและศีลธรรม

จิตพิสัย หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจ ที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ช่วยเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชน ให้เป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข ซึ่งเกี่ยวข้องกับ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด สุนทรีย์ โดยเน้นจริยธรรมเป็นหลัก (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2540 : 16)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า คุณธรรมและจริยธรรมมีความเกี่ยวข้องกัน คือ คุณธรรมจะเป็นลักษณะในทางที่ดี ทั้งใจ ที่ถูกต้องเหมาะสมของบุคคล ซึ่งเป็นลักษณะที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคล ส่วนจริยธรรม เป็นแนวทางของการประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้องเหมาะสมเพื่อนำไปสู่การมีคุณธรรมที่ดีของบุคคล ดังนั้นคุณธรรมจึงเกิดขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรม และจริยธรรมก็เกี่ยวข้องกับศีลธรรม เพราะศีลธรรมเป็นข้อห้ามมิให้กระทำในสิ่งที่ไม่ดี ไม่งาม บุคคลที่มีคุณธรรม คือ บุคคลที่ประพฤติอยู่ในหลักศีลธรรม

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้คำว่า จิตพิสัย อันเป็นคุณลักษณะทางจิตใจที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ช่วยเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข คุณลักษณะทางจิตใจ ดังกล่าว ย่อมต้องมีพื้นฐานมาจากคุณธรรมและจริยธรรม หรือศีลธรรมเป็นหลักนั่นเอง ดังนั้น คำว่า จิตพิสัย จึงมีความหมายรวมถึง คุณธรรมและจริยธรรมที่มีศีลธรรมเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของบุคคล

## 2. บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนในการปลูกฝังจิตพิสัยแก่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

การปลูกฝังจิตพิสัยให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา เพราะการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาให้กับวัยรุ่นซึ่งเป็นช่วงวัยที่สำคัญของชีวิตที่พร้อมที่จะเบี่ยงเบนไปในทิศทางที่ดีและไม่ดีได้ง่ายมากในสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงในปัจจุบัน สิ่งเร้าต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่นสถานบริการต่างๆ สนุกเกอร์คลับ ดิสโก้เทค เกมไฟฟ้า วิดีทัศน์ลามก และยาเสพติด สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตและพฤติกรรมของบุคคลในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาย่อมได้รับอิทธิพลทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่นักเรียนเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ผู้บริหารโรงเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา ต้องมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังจิตพิสัยแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนมัธยมศึกษา

กรมสามัญศึกษา (2535 : 47) ได้กำหนดหลักการในการปลูกฝังจิตพิสัย (คุณธรรม จริยธรรม) ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโดยตรง เพื่อให้การปลูกฝังจิตพิสัยแก่นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ดำเนินได้ตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนจะต้องปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่ไปกับความรู้
2. ทุกงาน/โครงการภายในโรงเรียนสามารถปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมได้
3. บรรยายภาค สิ่งแวดล้อม และแบบอย่างที่ดี เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม
4. การร่วมคิด ร่วมทำของบุคลากรทุกฝ่าย ช่วยให้การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนได้ผล
5. การที่นักเรียนได้คิด ปฏิบัติ และมีความรู้สึกพึงพอใจในงาน กิจกรรมและเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน และช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาลักษณะจิตพิสัยและคุณธรรมของตนเอง
6. การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ควรคำนึงถึงหลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและความแตกต่างระหว่างบุคคล
7. การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ต้องทำอย่างต่อเนื่องและมีการพัฒนา
8. การติดตาม และประเมินผลต้องทำอย่างมีระบบ ทั้งจากผู้อื่นและโดยตนเอง

นอกจากนี้ ยังให้หลักการในการจัดกิจกรรม การปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม ไว้ดังนี้

1. แนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

- 1.1 จัดโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ให้เอื้ออำนวยต่อการสอนคุณธรรมจริยธรรมอย่างสืบเนื่องสม่ำเสมอ
- 1.2 ให้นักเรียนได้เห็นตัวแบบทางคุณธรรมที่หลากหลาย ให้ครูอาจารย์และเจ้าหน้าที่ ทุกคนในโรงเรียนประพฤติตนเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม ตามหน้าที่ของตนโดยสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย
- 1.3 ดำเนินการอบรมสั่งสอนนักเรียน ทั้งในและนอกห้องเรียน ให้ประพฤติปฏิบัติ ตามหลักจริยธรรมและหน้าที่ของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอสืบเนื่องไม่ขาดตอน
- 1.4 กิจกรรมส่งเสริมการจัดจริยธรรมภายนอกโรงเรียน ให้สัมพันธ์กับภายในโรงเรียน
- 1.5 กำหนดระเบียบของโรงเรียนในเรื่องต่างๆ ตามหลักจริยธรรมและดำเนินการ ให้นักเรียนถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ
- 1.6 ส่งเสริมการสอนจริยธรรมในห้องเรียน ให้มีทั้งการเรียนทฤษฎีและปฏิบัติ
- 1.7 ส่งเสริมให้มีการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ในการสอนวิชาต่างๆ และกิจกรรมจัดกิจกรรมทุกอย่างในโรงเรียน
- 1.8 ส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้คิด วิเคราะห์เชิงจริยธรรมให้มากที่สุด เมื่อมีโอกาส
- 1.9 จัดกิจกรรมเพื่อยกย่องชมเชย เมื่อนักเรียนปฏิบัติตนอย่างมีคุณธรรม
- 1.10 จัดให้มีอุปกรณ์การสอนคุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและห้องจริยศึกษา ตามความเหมาะสม
- 1.11 ส่งเสริมให้นักเรียนประเมินผลงานและการปฏิบัติตน แล้วนำผลการประเมิน ไปปรับปรุงเพื่อพัฒนาตนเองต่อไป
- 1.12 จัดให้มีการประเมินผล และเสนอผลการจัดการปลูกฝัง และเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมอย่างสม่ำเสมอทุกระยะ
- 1.13 สืบศึกษากรณีกระตุ่นให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรม ที่มีต่อตนเองและสังคม
- 1.14 ส่งเสริมให้นักเรียนคิด วิเคราะห์ คุณธรรมที่ทำงานสำเร็จผล
- 1.15 ให้นักเรียนได้มีโอกาสสำรวจตนเอง และเลือกแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนให้มีคุณธรรมจริยธรรมตามที่ต้องการ
- 1.16 จัดให้มีการประสานงานกับผู้ปกครอง ชุมชน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ

2. คุณลักษณะของครูที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม
  - 2.1 เป็นแบบอย่างที่ดี
  - 2.2 เป็นกัลยาณมิตร มีน้ำใจ ให้กำลังใจและเสริมแรงนักเรียนให้พัฒนาตนเอง
  - 2.3 ใฝ่หาความรู้ทางธรรมและจิตวิทยาอยู่เสมอ
  - 2.4 ทำงานอย่างมีหลักการและมีระบบ
  - 2.5 มีความสามารถ ในการตั้งคำถามหลากหลาย เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ เชิงจริยธรรม

2.6 สามารถสร้างสื่อ และนำเสนอการณ์แวดล้อม (ข่าว เหตุการณ์เฉพาะหน้า) มาใช้ประโยชน์ในการปลูกฝังคุณธรรม ได้อย่างหลากหลาย

2.7 มีความอดทนในการที่จะปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียน

### 3. คุณธรรม จริยธรรม ที่ควรปลูกฝังในโรงเรียน

โรงเรียนต้องพิจารณาวิเคราะห์ คุณธรรม จริยธรรม ที่จะปลูกฝังโดยวิเคราะห์ จากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้

3.1 หลักสูตร แนวคิดพื้นฐาน หลักการ จุดมุ่งหมาย จุดประสงค์ของกลุ่มวิชา หรือรายวิชา

3.2 สภาพสังคมปัจจุบัน สภาพเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ผลการวิจัย ข้อคิดเห็นของนักวิชาการ

3.3 สภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียน ปรัชญา คำขวัญของโรงเรียน สภาพปัญหาของโรงเรียนและชุมชน การระดมแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ผู้นำท้องถิ่น คณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน

3.4 นโยบายและทิศทางในการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา เน้นคุณธรรม เรื่องความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์ ความมีน้ำใจ ความมีวินัย ความเป็นไทย และการบริโภค ด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย

### 3. หลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการปลูกฝังจิตพิสัย

เมืองจางจิตพิสัย (คุณธรรม) เป็นค่านิยมประเภทหนึ่ง ดังนั้น พันธ์ หันนาคินท์ จึงได้เสนอหลัก ในการปลูกฝังจิตพิสัย และค่านิยมไว้ดังนี้ (พันธ์ หันนาคินท์, 2526 : 126 - 155)

ขั้นที่ 1 หาวิธีการให้เด็กศรัทธาในคุณลักษณะที่ต้องการจะปลูกฝัง. ซึ่งเด็กจะศรัทธา หรือเห็นความสำคัญของคุณลักษณะที่ติงามหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น

1. คุณสมบัติประจำตัวของผูปลูกฝัง ได้แก่ บุคลิกภาพ การทำตัวเป็นแบบอย่าง ความสามารถในการใช้หลักจิตวิทยา การพูด เป็นต้น

2. การจัดกิจกรรมนักเรียนหรือสิ่งต่างๆ ที่เอื้อต่อการสร้างศรัทธา จะต้องผสมกลมกลืนไปอย่างเหมาะสม การสร้างศรัทธาอย่างแนบเนียนนั้นนับได้ว่าจะให้ผลดีในเชิงปฏิบัติ
3. การสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดึงดูดทั้งหลาย ทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมจิตภาพ

ขั้นที่ 2 การใช้ความรู้หรือความคิดรวบยอด. เมื่อสามารถสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนได้แล้วจะต้องให้นักเรียนรู้จักหรือเข้าใจว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้นๆ มีลักษณะอย่างไรและจะมีวิธีการอย่างไรบ้างที่จะสามารถปฏิบัติตามได้ ซึ่งอาจกระทำได้ดังนี้

1. ใช้วิธีให้ตัวอย่างเปรียบเทียบ หรือแสดงด้วยสื่อทัศนูปกรณ์
2. ใช้บทบาทสมมุติ หรือปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง หรือเลียนแบบพฤติกรรมจริงในสังคม

3. ใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชน

ขั้นที่ 3 การส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตามคุณธรรมที่เหมาะสม. เมื่อนักเรียนเกิดศรัทธาและทราบวิธีการปฏิบัติ รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่ต้องการปลงฝังแล้ว จึงเป็นขั้นที่จะเสริมและย้าให้ความรู้สึกนึกคิดเหล่านั้นติดแน่นและฝังรากลึกจนเป็นนิสัยอันถาวรที่ยึดติดและปฏิบัติตามสืบไป มีวิธีการส่งเสริมให้นักเรียนสามารถปฏิบัติได้ ดังนี้

1. การจูงใจด้วยวิธีการต่างๆ อย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง
2. ให้ใช้ระเบียบวินัยและข้อบังคับของโรงเรียนที่เหมาะสมเข้าช่วย
3. การสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างโรงเรียนกับบ้าน เพื่อติดตามการปฏิบัติงานของนักเรียน
4. อาจเป็นแบบอย่างของผู้ปลงฝัง และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน จะต้องสนับสนุนส่งเสริมตลอดไป

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2521 : 13) ได้เสนอหลักในการจัดจริยศึกษาในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ไว้ดังนี้

1. จริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ทุกคนต้องเรียนรู้ และปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ
2. การจัดจริยศึกษาจะต้องดำเนินการทั้งในการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ข้อปฏิบัติของผู้บริหาร ครู อาจารย์ นักเรียน และเจ้าหน้าที่อื่นๆ ในโรงเรียน ระเบียบของโรงเรียน การเรียนการสอนจริยศึกษาให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ และให้มีสัมพันธ์กับชุมชนและสังคมของตน
3. การสอนจริยศึกษาต้องให้ผสมผสานอยู่ในทุกวิชา และในทุกกิจกรรมของโรงเรียน
4. การพัฒนาบุคลิกภาพต้องยึดหลักจริยธรรมเป็นแนวปฏิบัติ และให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย

5. มวลชนต้องปฏิบัติตามหลักจริยธรรม I a งดเว้นการทำชั่ว ทำความดีและมีจิตใจบริสุทธิ์

6. การจัดสิ่งแวดล้อม จะต้องจัดและควบคุมให้เป็นไปทางสนับสนุน หรือส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักจริยธรรม

สรุป หลักการปลูกฝังจิตพิสัย แก่นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในโรงเรียน เริ่มตั้งแต่ผู้บริหารโรงเรียน ครูอาจารย์และเจ้าหน้าที่อื่นๆ โดยเน้นที่การปฏิบัติมากกว่าการจดจำเนื้อหา ที่สำคัญผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องเป็นแม่แบบที่ดีที่นักเรียนจะยึดถือและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง เพราะจิตพิสัยซึ่งจะนำไปสู่การมีคุณธรรมในบุคคลนั้น จะเกิดขึ้นจากความคิดรวบยอดของบุคคล ดังนั้นการได้พบได้เห็นสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวที่ตีตราว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่ง ในการปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540 : 5) สรุปว่า สภาพปัญหาการปลูกฝังจิตพิสัย มีดังนี้

1. การขาดความรู้และข้อมูล ขาดเป้าหมายชีวิตและขาดประสบการณ์ในการเรียนรู้และดำเนินชีวิต
2. การขาดตัวแบบที่ดี ขาดโอกาสในการร่วมกิจกรรมสร้าง และขาดการฝึกหัดให้มีความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม
3. ขาดการฝึกหัด การช่วยเหลือเกื้อกูล การเสียสละ การแบ่งปัน การเมตตากรุณาต่อกัน
4. ขาดการตระหนักในคุณค่าความเป็นไทย ไม่ใส่ใจการปกป้องรักษาไว้ซึ่งความเป็นไทย
5. การรับสิ่งใหม่โดยขาดการวิเคราะห์ไตร่ตรอง ขาดทักษะการหลีกเลี่ยงสิ่งไม่มีคุณค่าและเป็นโทษ และการบริโภคอย่างพึงเพื่อยกเว้นความจำเป็น

สุกรี เป้าน้อย (2539 : 63 – 64) ได้ประมวลเอกสารที่กล่าวถึงปัญหาการปลูกฝังจิตพิสัยแก่นักเรียนและสรุปไว้หลายประการดังนี้

1. ครูส่วนหนึ่งยังไม่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน
2. การปลูกฝังจิตพิสัยแก่นักเรียน ไม่ได้ทำอย่างเป็นกระบวนการที่ชัดเจน คือ ขาดการวางแผนการดำเนินงาน
3. การปลูกฝังจิตพิสัย ยังใช้วิธีบอก แนะนำ มากกว่าการฝึก
4. การปลูกฝังจิตพิสัยแก่นักเรียนยังขาดความร่วมมือจากทุกฝ่ายในโรงเรียน
5. อิทธิพลของสถานเริงรมย์มีผลกระทบต่อพฤติกรรมด้านคุณภาพของนักเรียน
6. โรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก สามารถจัดกิจกรรมปลูกฝังจิตพิสัย

แก่นักเรียนได้ต่างกัน แสดงว่าปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียนมีความสัมพันธ์กับขนาดของโรงเรียน

ประมวลสภาพปัญหาการปลูกฝังจิตพิสัยแก่นักเรียน ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และของ สุกกรี เป้าน้อย ผู้วิจัยจึงได้นำมาเป็นปัญหาการปลูกฝังจิตพิสัยที่ต้องการศึกษา

ในการปลูกฝังจิตพิสัยแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้บริหารโรงเรียนและครูอาจารย์ ควรได้พิจารณาถึง ทฤษฎี หลักการ และแนวความคิดพื้นฐานของทฤษฎีเหล่านั้น เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาคำเนิการปลูกฝังจิตพิสัยแก่นักเรียนให้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพ ดังทฤษฎี หลักการ แนวคิด ต่อไปนี้

### 3.1 ทฤษฎี หลักการ แนวคิด เกี่ยวกับการปลูกฝังจิตพิสัย

ทฤษฎี	หลักการ	แนวคิด
ทฤษฎีสังคมวิทยา	การขัดเกลาทางสังคม (Socialization)	ทุกสภาพบั้นในสังคมมีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมทางสังคม ตั้งแต่เล็กจนโต
ทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคม	การเลียนแบบ การสวมบทบาท (Role - Taking) การสร้างทัศนคติ (Attitude)	การเลียนแบบคือการเรียนรู้ทางสังคมที่สำคัญที่สุดสำหรับเด็ก การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ช่วยให้เกิดความเห็นใจและเข้าใจผู้อื่น การที่คนเรารู้ว่าสิ่งใดมีคุณประโยชน์แท้จริง ย่อมพอใจและพร้อมที่จะกระทำและสามารถทำได้สำเร็จหาก : 1. สามารถควบคุมตนเองได้ 2. เชื่อในผลของการกระทำ
ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ	บุคลิกภาพ (Personality)  การสร้างสรรค์ (Creativity)	ความรักความอบอุ่นและความอิสระที่ได้รับอย่างสม่ำเสมอ มีผลต่อความสนใจใฝ่รู้  การให้โอกาสคิดและตัดสินใจอย่างมีอิสระนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และมีความเชื่อมั่น



ทฤษฎี	หลักการ	แนวคิด
ทฤษฎีจิตวิทยาการเรียนรู้	การเสริมแรง (Reinforcement) การปรับพฤติกรรม (Behavior Modification)	การให้กำลังใจ การได้รับข้อมูลย้อนกลับ ทำให้เกิดการเรียนรู้ การเสริมแรงอย่างมีหลักช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดีขึ้น
ทฤษฎีทางการรู้คิด	การริเริ่มอย่างอิสระ (Child Initiated Activities)	การวางแผน ปฏิบัติ และทบทวนโดยให้เด็กริเริ่มอย่างอิสระทำให้เด็กทำงานอย่างมีระบบและมั่นใจ
ทฤษฎีทางจริยธรรม	เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning)	การให้เหตุผลทางจริยธรรมสามารถบ่งบอกถึงระดับจริยธรรมและสามารถส่งเสริมจริยธรรมด้วยเหตุผลทางจริยธรรม
ทฤษฎีทางมนุษยนิยม	การรู้จักตน (Self) การกระจ่างค่านิยม (Value Clarification) กระบวนการกลุ่ม (Group Process)	การรับรู้ในความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น ทำให้เกิดความเห็นใจและเข้าใจผู้อื่น การยอมรับในความคิดเห็นที่มีความแตกต่างต่อกัน ทำให้เข้าใจผู้อื่น เราเรียนรู้และการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพจากกลุ่ม
ทฤษฎีนีโอฮิวแมนนิสมี	จิตสำนึก - จิตใต้สำนึก (Consciousness - Sub Consciousness) ความรักและกรุณา (Loving Kindness)	การเข้าถึงแก่นแท้ของมนุษย์ ทำให้เราสามารถนำพลังมหาศาล มาใช้ให้เป็นประโยชน์สูงสุด เช่น สมาธิ ญาณ หยั่งรู้ (Intuition) ความรักในความงามและเห็นคุณค่าของทุกสรรพสิ่ง ช่วยให้เราทะนุถนอมรักษาธรรมชาติแวดล้อมให้คงอยู่และมีความสุข

ทฤษฎี	หลักการ	แนวคิด
ทฤษฎีพุทธศาสตร์	อิทธิบาท 4  สังคหวัตถุ 4  โยนิโสมนสิการ  ศีล สมาธิ ปัญญา	ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา คือหลักที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ความมีน้ำใจที่มีคุณประโยชน์ต้องถึงพร้อมด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตา คือ น้ำใจที่ทำให้คนเราอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข การคิดและกระทำโดยอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล ช่วยให้เกิดสารละทิ้งหรือแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนา মানুষต้องอาศัยความรู้อันเป็นเหตุผล เพื่อให้เกิดความเต็มใจและศรัทธา อันจะนำไปสู่การปฏิบัติ

(สำนักงานคณะกรรมการอำนวยการจัดนิทรรศการแห่งชาติ, 2541 : 17 -- 19)

### 3.2 ทฤษฎีจิตวิทยาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

ทฤษฎีทางจิตวิทยาและแนวความคิดพื้นฐานทางทฤษฎี เป็นสาระที่จำเป็นอย่างยิ่งในการปลูกฝังจิตพิสัย เพื่อให้การปลูกฝังจิตพิสัย ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

#### 1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psycho-Analysis Theory ย่อว่า PA) (ชัยพร วิชชาวุธ, 2531

11 - 14) ทฤษฎี PA เสนอโดย ซิกมันด์ ฟรอยด์ เป็นทฤษฎีบุคลิกภาพเพื่ออธิบายการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลไว้ด้วย

แนวความคิดพื้นฐาน ฟรอยด์ มีความเห็นว่าทารกเกิดมาพร้อมกับสัญชาตญาณพื้นฐาน 2 ประการ คือ สัญชาตญาณแห่งชีวิต (Eros) และสัญชาตญาณแห่งความตาย (Thanatos) สัญชาตญาณพื้นฐาน 2 ประการนี้ เป็นแหล่งก่อให้เกิดพลังงานทางเพศ ซึ่งจะกระจายกันทำงานในระบบของบุคลิกภาพ 3 ระบบ คือ อิด (Id) อีโก (Ego) และซูเปอร์อีโก (Superego) ระบบของบุคลิกภาพทั้ง 3 ระบบไม่ได้พัฒนาขึ้นมาพร้อมกันแต่พัฒนาตามขั้นตอน

อิด เป็นระบบที่ติดตัวทารกมาตั้งแต่เกิด หน้าที่หลักของ อิด คือ การใช้พลังงานทางจิตไปในทางตอบสนองตามสัญชาตญาณ อิดทำงานตามหลักการแสวงหาความสุขให้กับทารก ขณะเดียวกันก็พยายามหลบหลีกสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความทุกข์ แต่ในสภาพความเป็นจริง การทำงานของอิดอย่างเดียวไม่สามารถตอบสนองความต้องการของทารกได้

อีโก พัฒนารับมาเพื่อทำหน้าที่ในการคิดและวางแผนตอบสนองความต้องการของอิด โดยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง

ซูเปอร์อีโก เป็นระบบที่สามของบุคลิกภาพและเป็นระบบที่เรียกได้ว่า ระบบควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ซูเปอร์อีโกพัฒนารับมาเมื่อเด็กมีอายุระหว่าง 3 – 6 ปี ในซูเปอร์อีโกยังมีระบบย่อยอีก 2 ระบบที่พัฒนารับมาควบคู่กัน ระบบหนึ่งเรียกว่า อีโกไอดีล (Ego Ideal) เป็นระบบที่เด็กจดจำการกระทำที่พ่อแม่บอกว่าดีและควรกระทำไว้อีกระบบหนึ่ง เรียกว่า มโนธรรม (Conscience) เป็นระบบที่เด็กจดจำการกระทำที่พ่อแม่บอกว่าไม่ดีและไม่ควรกระทำไว้อีก ระบบย่อยทั้ง 2 ระบบนี้คอยควบคุมการกระทำของเด็กจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เมื่อใดที่เด็กทำในสิ่งที่ดี อีโกไอดีลก็จะให้รางวัล ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกภูมิใจในตนเอง แต่เมื่อใดบุคคลทำในสิ่งที่ไม่ดี มโนธรรมก็จะลงโทษทำให้บุคคลนั้นเกิดความสำนึกผิดขึ้นมา กล่าวได้ว่า ซูเปอร์อีโกช่วยให้เด็กควบคุมตนเองทางจริยธรรมได้เหมือนกับที่พ่อแม่เคยควบคุมโดยใกล้ชิดมาก่อน

#### 1. ทฤษฎีการกระจ่างค่านิยม (Theory of Values Clarification หรือ VC)

(สுகี เบ้าน้อย, 2539 : 24) การกระจ่างค่านิยม คือ การทำค่านิยมให้กระจ่าง เป็นทฤษฎีและเป็นวิธีสอนจริยธรรมที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในประเทศสหรัฐอเมริกา และในประเทศไทย แนวความคิดพื้นฐาน ผู้ที่เสนอกระบวนการ VC กลุ่มแรก (Raths, Harmin and Simon) ถือว่าค่านิยมคือหลักการประพฤติปฏิบัติตนต่อสิ่งต่างๆ ที่บุคคลถือว่าดีงามถูกต้องและควรหลักการที่ดีคือ กระบวนการ VC มีจุดหมายให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตัวเองว่า หลักการประพฤติปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่างๆ เป็นอย่างไร และหลักการที่ดีที่ควรตามหัตถะของตนเองเป็นอย่างไร

ความหมายของค่านิยมในกระบวนการ VC ตรงกับความหมายของจริยธรรม ดังนั้น กระบวนการ VC จึงเป็นกระบวนการทำให้เกิดความกระจ่างในค่านิยมของตนเอง จึงเป็นกระบวนการกระจ่างจริยธรรมของตนเองด้วยและถือได้ชื่อว่า กระบวนการ VC ก็คือ กระบวนการปลุกฝังทางจริยธรรมในทัศนะของนักทฤษฎี VC ค่านิยมเกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลและจะแสดงออกมาในรูปของความเชื่อ ทัศนคติ พฤติกรรมและความรู้สึกของแต่ละบุคคล ความเชื่อ ทัศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกที่บุคคลแสดงออกมาในชีวิตประจำวันมีมากมาย พฤติกรรมที่แสดงออกมานี้ มีบางส่วนเท่านั้นที่เชื่อได้ว่า เป็นการแสดงออกของค่านิยม นักทฤษฎี VC ได้เสนอเกณฑ์ 7 ประการ สำหรับการตัดสินว่า พฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นได้สะท้อนค่านิยมของบุคคลนั้นหรือไม่ คือ

1. การเลือกกระทำอย่างอิสระไม่มีการบังคับ
2. การเลือกจากทางเลือกหลายๆ ทาง

3. การเลือกที่เกิดจากการพิจารณาผลของทางเลือกแต่ละทางแล้ว
  4. การรู้สึกภูมิใจและมีความยินดีที่ได้เลือกกระทำสิ่งนั้น
  5. ยืนยันการตัดสินใจเลือกของตนเองอย่างเปิดเผย
  6. การกระทำตามที่ตนตัดสินใจเลือก
  7. การกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก
2. ทฤษฎีเหตุผลทางจริยธรรม (Theory of Moral Reasoning หรือ MR)

(ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2530 : 131) ผู้เสนอทฤษฎีการใช้เหตุผลทางจริยธรรมเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย คือ โคลเบอร์ก (Kohlberg) ทฤษฎีของโคลเบอร์ก ได้ครอบงำความคิดของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาของประเทศตะวันตกเป็นจำนวนมากตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมาและได้เข้ามามีอิทธิพลต่อความคิดของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาไทยด้วย การวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมที่ทำในประเทศไทยก็อยู่ในกรอบของความคิดและวิธีการของโคลเบอร์ก รวมถึงการเสนอแนะวิธีการปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนไทย

แนวความคิดพื้นฐานในทัศนะของโคลเบอร์ก (ไพฑูริย์ สันถาวรดิน, 2534 : 94 – 97) จริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์ในการตัดสินใจความถูกต้องของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์นี้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งผูกพันกับอายุของบุคคล โคลเบอร์กได้ยึดถือทฤษฎีทางพัฒนาการทางปัญญาของเปียเจต์ (Piaget) เป็นหลักการสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น 3 ระดับ ภายในแต่ละระดับยังแบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 ชั้น รวมเป็น 6 ชั้นดังนี้

### 3.1 ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (อายุประมาณ 2 – 12 ปี)

ขั้นที่ 1 ใช้การลงโทษ เป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 2 ใช้การตอบสนองของความต้องการของตน เป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

### 3.2 ระดับกฎเกณฑ์สังคม (อายุตั้งแต่ 12 ปี ขึ้นไปโดยประมาณ)

ขั้นที่ 3 ใช้การเป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 4 ใช้ระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ของสังคม เป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

### 3.3 ระดับเลยกฎเกณฑ์สังคม (อายุประมาณ 20 ปี ขึ้นไป)

ขั้นที่ 5 ใช้สัญญาสังคม เป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 6 ใช้หลักการจริยธรรมสากล เป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

โคลเบอร์ก มีความเชื่อว่ากฎเกณฑ์ที่คนเราใช้ตัดสินใจความถูกต้องของการกระทำ จะพัฒนาเป็นขั้นๆ จากขั้นต่ำกว่าไปสู่ขั้นสูงกว่าที่ละ 1 ขั้น ไม่มีการย้อนขั้น ไม่มีการข้ามขั้น และไม่มีการเร่งขั้น ตามทัศนะของโคลเบอร์ก จริยธรรมแต่ละขั้นเป็นผลของการคิดไตร่ตรองต่ออาศัยข้อมูลและประสบการณ์ทางสังคมที่ได้รับใหม่ ทำให้เกิดความเข้าใจใหม่ มีการจำแนก

ประเด็นปัญหาต่างๆ มีความชัดเจนและละเอียดมากขึ้นซึ่งแตกต่างจากเดิม กระบวนการจำแนกและบูรณาการจึงเป็นกลไกของการพัฒนาจริยธรรม

#### 4. แนวทางการปลูกฝังจิตพิสัย ในโรงเรียนมัธยมศึกษา

การปลูกฝังจิตพิสัยแก่นักเรียน โรงเรียนมัศึกษานั้น นอกจากจะต้องทราบทฤษฎีหลักการ และแนวคิด ในการปลูกฝังจิตพิสัย รวมทั้งทฤษฎีทางจิตวิทยาและแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีแล้วควรได้พิจารณาถึงแนวทางในการปลูกฝังจิตพิสัยด้วย เพื่อการเชื่อมโยงแนวคิดไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง โดยเริ่มจากนโยบายที่ชัดเจนของโรงเรียน ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน ควรได้พิจารณาแนวทางการปลูกฝังจิตพิสัย ตามที่กรมสามัญศึกษากำหนดไว้ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติโดยเน้นที่การปฏิบัติมากกว่าการจดจำเนื้อหา ดังนั้นแนวทางในการปลูกฝังจิตพิสัย จึงเน้นที่การปฏิบัติกิจกรรม การปลูกฝังจิตพิสัย มีความสำคัญต่อตนเองและสังคมและโดยเฉพาะครูทุกคนควรตระหนักและมีความรับผิดชอบทั้งด้านความประพฤติที่เป็นแบบอย่าง ตลอดจนการเอาใจใส่ดูแลในการปลูกฝังจิตพิสัย เพื่อให้ นักเรียนเป็นทั้งคนเก่งและคนดี (กรมสามัญศึกษา, 2535 : 46)

การปลูกฝังจิตพิสัย หมายถึง การจัดกิจกรรม เพื่อให้บังเกิดผลในสิ่งที่สังคมเห็นว่าถูกต้องเหมาะสมและดีงาม ตามวิธีการที่กรมสามัญศึกษากำหนดไว้ 3 วิธี (กรมสามัญศึกษา, 2535 : 60) ดังนี้

1. การสอดแทรกในการสอนรายวิชาต่างๆ ได้แก่
  - 1.1 การสอดแทรกในการนำเข้าสู่บทเรียน
  - 1.2 การสอดแทรกในกิจกรรมหรือเนื้อหา
  - 1.3 การจัดบรรยายภาคในชั้นเรียนให้อาศัยด้วยการสอดแทรกคุณธรรม
2. การปลูกฝังจิตพิสัยโดยตรง ได้แก่
  - 2.1 การใช้ชุดการสอน
  - 2.2 การอบรมหน้าเสาธง
  - 2.3 การเข้าค่ายคุณธรรม
  - 2.4 สอนในรายวิชาที่มีเนื้อหาด้านจิตพิสัยโดยตรง
  - 2.5 เชิญวิทยากรมาให้ความรู้
  - 2.6 การเข้าร่วมกิจกรรมชุมนุมที่ส่งเสริมจิตพิสัย
3. การบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน ได้แก่

การจัดกิจกรรมในโรงเรียน เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด กิจกรรมชุมนุม กิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นต้น จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมเนื่องในวันรัฐพิธี / ราชพิธี กิจกรรมวันพ่อ / วันแม่/วันเด็ก กิจกรรมต่อต้านโรคเอดส์ กิจกรรมรณรงค์ประชาธิปไตย กิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

## 5. ความเป็นเอกภาพในการปลูกฝังจิตพิสัย

การปลูกฝังจิตพิสัยในระบบการเรียนการสอน โดยมุ่งเสริมสร้างจิตพิสัยแก่เด็กและเยาวชนในลักษณะของการสอดแทรกกิจกรรมต่าง ๆ ในการเรียนการสอน ของหลักสูตรปกติ โดยพิจารณาตามความเหมาะสมของสถานการณ์การเรียนการสอน โดยคำนึงถึงธรรมชาติของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาและมีแก่นของการปลูกฝังจิตพิสัย 5 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

### 1 ความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์

ความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์ หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรม ที่แสดงถึงความกระตือรือร้น สนใจ ฝึกฝน คิดค้น แสวงหาความรู้ด้านต่าง ๆ ตลอดจนความสามารถในการจำแนก เปรียบเทียบและวิเคราะห์ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม มีการแสดงออกเป็นพฤติกรรมย่อย ดังนี้

1. ความกระตือรือร้น
2. ความกล้า ความริเริ่มและการตัดสินใจ
3. ความเพียรพยายาม มุ่งมั่น ทำให้ดีกว่าเดิมอยู่เสมอ
4. การแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ
5. ความใฝ่ฝันและจินตนาการ
6. ความชอบ ความชื่นชมและเห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ

กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียน เพื่อการปลูกฝังจิตพิสัย ด้านความสนใจใฝ่รู้ และสร้างสรรค์

1. การเป็นแบบอย่างของครู ครูควรประพฤติตนเป็นแบบอย่าง เช่น ความชอบ ความชื่นชมและการเห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นแสวงหาจุดดีจุดเด่นของนักเรียนและส่งเสริมในทางสร้างสรรค์ การแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ มีเทคนิคและใช้สื่อการสอนที่ทันสมัย ครูมีความกระตือรือร้น วิชาการอ่านสนใจติดตามข่าวสารบ้านเมือง หากความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ มีความพยายามมุ่งมั่นทำให้ดีกว่าเดิมอยู่เสมอและมีความกล้า ความริเริ่มและการตัดสินใจบนพื้นฐานของประโยชน์ส่วนรวม

2. การกระตุ้นให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมบ่งชี้ ด้วยการเสริมแรง เพื่อให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การชมเชยด้วยวิธีการต่าง ๆ และการให้รางวัล เป็นต้น

3. การสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงพฤติกรรมนอกเหนือจากการฝึกในชั้นเรียน เช่น สนับสนุนให้เกิดชุมนุมสร้างสรรค์พัฒนา ชุมนุมนักประดิษฐ์ ชุมนุมนศิลป์ การจัดกิจกรรมทัศนศึกษา การส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนส่งผลงานเข้าประกวดในระดับต่าง ๆ การส่งเสริมให้นักเรียนจัดกิจกรรมเสริม เช่น ป้ายนิเทศให้ความรู้แก่เพื่อน ๆ เป็นต้น

4. การจัดประสบการณ์ เพื่อพัฒนานักเรียน เช่น จัดกิจกรรมก่อนเริ่มเข้าสู่บทเรียน การสรุปข่าวประจำวัน จัดกิจกรรมที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางและเน้นกระบวนการกลุ่ม

5. การสร้างบรรยากาศในห้องเรียน และในโรงเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา  
นักเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541 : 6 - 9)

## 2. ความมีน้ำใจ

ความมีน้ำใจ หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรู้สึก  
ที่ดี ที่บุคคลกระทำเพื่อผู้อื่นและสังคม (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2541 : 6)  
พฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งความมีน้ำใจ ได้แก่

1. การช่วยเหลือ
2. การปลอบโยนหรือให้กำลังใจ
3. การแสดงความเอื้ออาทร
4. การชื่นชมยินดีในความดีงามของผู้อื่น
5. การไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น

กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนเพื่อการปลูกฝังจิตพิสัยด้านความมีน้ำใจ

1. การเป็นแบบอย่างของครูในเรื่องการช่วยเหลือ การจัดหาทุนการศึกษา หางานให้  
ทำเพื่อหารายได้พิเศษ ให้คำแนะนำปรึกษา บริจาคเงินและสิ่งของแก่ผู้ประสบความเดือดร้อน  
ตกเดือนด้วยความหวังดีเมื่อเห็นว่ากระทำได้ การปลอบโยนหรือให้กำลังใจให้อภัยและให้  
โอกาส การแสดงความเอื้ออาทรใดก็ตามที่ผู้รับให้ความสนใจดูแล ไปเยี่ยมเมื่อเจ็บป่วยหรือ  
ประสบภัย การชื่นชมในความดีงามของผู้อื่น การยิ้มแย้มแจ่มใสด้วยความเป็นมิตรอยู่เสมอ  
ยกย่องชื่นชมผู้ที่ทำความดีหรือประสบความสำเร็จ ประกาศเกียรติคุณทั้งต่อหน้าและลับหลัง  
การไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่นด้วยการมีมารยาททางสังคมอย่างถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ  
มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ยกย่องให้เป็นประโยชน์ ต่อสังคมปฏิบัติ  
ตามกฎหมาย ระเบียบวินัย ข้อบังคับและค่านิยมของสังคมในการที่จะไม่ทำให้อับอายและผู้อื่น  
เดือดร้อนรำคาญ

2. การใช้วาจาของครู ควรใช้วาจาที่แสดงความมีน้ำใจ ใช้คำพูดที่สุภาพ กล่าวถึง  
ผู้อื่นในแง่ดีจริงใจ ควรควบคุมอารมณ์ในการพูดและรับฟังผู้อื่น

3. ควรกระตุ้นให้นักเรียนมีพฤติกรรมบ่งชี้ด้วยการเสริมแรง การเสริมแรงเป็นการวาง  
เงื่อนไขของครูกระทำ เพื่อให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น ตลอดจนเกิดความ  
มั่นใจว่าพฤติกรรมนั้นถูกต้อง สมควรที่จะปฏิบัติต่อไป ด้วยการเสริมแรงโดยการใช้คำพูด  
ยกย่อง ชมเชย ชื่นชม ขอบใจ ฯลฯ การให้ทำทาง เช่น สบตา ยิ้มรับ พยักหน้าและการให้รางวัล

4. การสร้างโอกาสให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์นอกเหนือจาก

การฝึกในชั้นเรียน ด้วยการสนับสนุนให้เกิดชุมนุมหรือการรวมกลุ่มที่ส่งเสริมพฤติกรรมด้านความมีน้ำใจ เช่น ชุมนุมเพื่อนช่วยเพื่อน ชุมนุมอาสาพัฒนา การจูงใจให้นักเรียนต้องการทำประโยชน์ให้แก่สังคม การจัดกิจกรรมหน้าเสาธงเพื่อยกย่องผู้ทำความดีเรื่องความมีน้ำใจ

5. การจัดประสบการณ์และการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนและในโรงเรียน เพื่อให้เอื้อต่อการปลูกฝังจิตพิสัยด้านความมีน้ำใจของนักเรียน โดยการจัดทัศนศึกษา เชิญบุคคลตัวอย่างมาเล่าประสบการณ์ให้นักเรียนฟัง การจัดเข้าค่ายลูกเสือ - ผู้บำเพ็ญประโยชน์ การออกเยี่ยมเพื่อนเพื่อสร้างความสัมพันธ์หรือให้การช่วยเหลือ การติดป้ายคำขวัญ การจัดมุมหนังสือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541 : 6 – 9)

### 3. ความมีวินัย

ความมีวินัย หมายถึง คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมของบุคคลที่สามารถควบคุมตนเองได้และปฏิบัติตามระเบียบ เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2541 : 6)

พฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งความมีวินัย ได้แก่

1. การควบคุมตนเองทั้งกาย วาจา และใจ
2. การยอมรับผลการกระทำของตนเอง
3. การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
4. การตรงต่อเวลา
5. การมีเหตุผล
6. การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นตามกฎเกณฑ์ของสังคม
7. การเคารพสิทธิ และหน้าที่ของกันและกัน

กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนเพื่อการปลูกฝังจิตพิสัยด้านความมีวินัย

1) การเป็นแบบอย่างของครูที่ดีในการควบคุมตนเองทั้งกาย วาจาและใจการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน การยอมรับในผลการกระทำของตนเอง การเห็นประโยชน์ของส่วนรวม การปิดน้ำ ปิดไฟเมื่อไม่ได้ใช้ การตรงต่อเวลาในการเข้า-ออกจากห้องเรียน รับฟังข้อเสนอของนักเรียนด้วยเหตุผล การเข้าแถวซื้ออาหารหรือรับบริการ

2) การใช้วาจาของครูที่สุภาพน่าฟัง พูดที่มีสาระประกอบด้วยเหตุผลและสร้างสรรค์ พูดด้วยความรักความปรารถนาเจตนาที่ดี การรักษาคำพูด

3) การกระตุ้นให้นักเรียนมีพฤติกรรมบ่งชี้ด้วยการเสริมแรง ครูให้คำชมเชยแสดงท่าทางการยอมรับ ใช้กิจกรรมที่นักเรียนชอบมาเป็นตัวเสริมแรง เช่น กีฬา ฯลฯ

4) การสร้างโอกาสให้นักเรียนได้แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ นอกเหนือจากการฝึกในชั้นเรียน เช่น กิจกรรมกีฬา กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างกลุ่มตัวแบบความมีวินัยในการเข้าแถวตอนเช้า การเข้าห้องประชุม



5. การจัดประสบการณ์และบรรยากาศ เพื่อปลูกฝังวินัยนักเรียนโดยการฝึกให้นักเรียนรู้จักควบคุมตนเองและฝึกจนเป็นนิสัยโดยไม่ต้องมีการบอก การจัดและตกแต่งบริเวณโรงเรียนให้สะอาดร่มรื่น มีระเบียบ มีป้ายเชิญชวนให้นักเรียนช่วยกันดูแลรักษาอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียน จัดระบบในการบริการหรือรับบริการต่างๆในโรงเรียน จัดป้ายนิเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541 : 6 – 9)

#### 4. ความเป็นไทย

ความเป็นไทย หมายถึง การเห็นคุณค่า ภาควินัยและสำนึก ในความเป็นไทยที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง พร้อมทั้งจะปฏิบัติ ปกป้องและสืบทอด อีกทั้งเกิดทุนสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2541 : 6)

จิตพิสัยด้านความเป็นไทย มีพฤติกรรมดังนี้

1. การใช้ภาษาไทยถูกต้องชัดเจน
2. ความนิยมไทย ใช้ของไทย
3. การมีส่วนร่วมเผยแพร่และอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย
4. ความชื่นชมในศิลปะไทย
5. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต
6. การปฏิบัติตามมารยาทไทย
7. การร่วมกิจกรรมที่สำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนเพื่อการปลูกฝังจิตพิสัยด้านความเป็นไทย

1. ครูปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้านความเป็นไทย ดังนี้ การใช้ภาษาไทย ครูต้องมีทักษะการใช้ภาษาไทยทั้งการพูด การฟัง การอ่านและการเขียนถูกต้องชัดเจนตามหลักภาษาเหมาะสมกับกาลเทศะและสถานการณ์ของบุคคล ความนิยมและเป็นแบบอย่างการใช้ของไทยและสินค้าที่ผลิตในประเทศไทย ความชื่นชมในศิลปะไทย มารยาทไทย การเป็นแบบอย่างด้านความสุภาพ อ่อนน้อม ตามแบบมารยาทไทยที่งดงาม ถูกต้องเหมาะสมและปฏิบัติให้เป็นนิสัย เช่น การไหว้ทักทาย และกล่าวคำสวัสดิ์ การมีส่วนร่วมในการเผยแพร่และอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยให้เป็นมรดกของชาติสืบไป การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต ความยึดมั่นในชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ มีศรัทธาในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2. การใช้วาจาของครูให้เป็นแบบอย่าง ด้วยวาจาที่สุภาพ ชัดเจน มีสาระประโยชน์ เชื่อถือได้สร้างสรรค์และสร้างความรู้สึกที่ดีระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง เมื่อเห็นข้อบกพร่องผิดพลาดควรหาโอกาสชี้แจงตามความเหมาะสม

3. การกระตุ้นให้นักเรียนมีพฤติกรรมด้านความเป็นไทย ด้วยการเสริมแรง ได้แก่ การให้คำชมเชย การแสดงการยอมรับ การให้รางวัล การให้เห็นคุณค่าคิดที่จะทำด้วยตนเอง

4. การสร้างโอกาสให้นักเรียน ได้แสดงพฤติกรรมความเป็นไทยนอกเหนือในชั้นเรียน เช่น เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความสามารถที่แสดงความเป็นไทย ได้แก่ การอ่านทำนองเสนาะ การขับร้องเพลงและการแสดงดนตรีไทย บ่ายนิเทศโดยจัดเป็นบริเวณประจำที่แสดงความเป็นไทยมีเอกลักษณ์ความเป็นไทยบอกให้รู้เพื่อเตือนใจอยู่เสมอ

5. การจัดประสบการณ์และการสร้างบรรยากาศในโรงเรียนให้เอื้อต่อการปลูกฝังจิตพิสัย ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างบรรยากาศความเป็นไทยด้วยการตกแต่งห้องเรียน และโรงเรียน ประดับผนังด้วยภาพจิตรกรรมลายไทย การใช้ตัวอักษรไทย ประพจน์ติดด้วยมารยาทไทยทั้งดงามโดยสม่ำเสมอ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541

6 – 9)

### 5. การบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย

การบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย หมายถึง การเลือกรับหรือกระทำสิ่งใด ๆ ด้วยการวิเคราะห์ ไตร่ตรอง ด้วยความรู้ความเข้าใจในประโยชน์และคุณค่าที่แท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2541 : 6)

พฤติกรรมบ่งชี้ที่แสดงถึงการมีจิตพิสัยด้านการบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย

1. การเลือกรับปัจจัย 4 และสิ่งของเครื่องใช้
2. การเลือกรับข้อมูลข่าวสาร
3. การเลือกรับนันทนาการ
4. การเลือกรับเพื่อนและสังคม
5. การเลือกรับวิทยากรและเทคโนโลยี
6. การเลือกรับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียน เพื่อการปลูกฝังจิตพิสัย ด้านการบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย

1. การเป็นแบบอย่างของครูในการเลือกรับอาหาร เสื้อผ้าสิ่งของเครื่องใช้ที่มีคุณภาพและไม่ฟุ่มเฟือย การเลือกรับข้อมูลข่าวสารที่ให้สาระประโยชน์ทันสมัยเหมาะสม การเลือกรับนันทนาการ การเลือกรับเพื่อนและสังคม การเลือกรับวิทยากรและเทคโนโลยี การเลือกรับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ครูต้องแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อยไม่ขัดต่อค่านิยมที่ดั่งงาม การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนและโรงเรียนให้มีบรรยากาศที่เหมาะสม

2. ครูเป็นแบบอย่างของการพูดที่ดี การใช้คำถาม ที่ฝึกให้นักเรียนคิดอย่างมีวิจารณญาณให้นักเรียนหัดสะท้อนความรู้สึกของตนเอง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541 : 6 – 9)

การพัฒนาจิตพิสัยของทุกระดับชั้นมีความเป็นเอกภาพในการจัดทำกิจกรรม กิจกรรมเหล่านี้ครูอาจารย์ทุกคนสามารถช่วยกันส่งเสริมได้โดยไม่ยาก ครูแต่ละวิชา แต่ละระดับชั้นมีการเน้นการจัดกิจกรรมแต่ละลักษณะแตกต่างกันตามลักษณะรายวิชาและระดับของนักเรียน

#### กิจกรรม 4 ลักษณะ เพื่อพัฒนาจิตพิสัย มีดังนี้

1. ปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน หมายถึง การพัฒนาจิตพิสัยด้วยการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างครูและนักเรียน มีความเป็นกัลยาณมิตร เช่น การทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี การสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น การให้กำลังใจด้วยคำพูดหรือสีหน้าท่าทาง การให้คำแนะนำตักเตือนด้วยความรักและหวังดี ความเป็นธรรมชาติ กิจกรรมลักษณะนี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาจิตพิสัยและสติปัญญา ซึ่งจะส่งผลต่อบุคลิกภาพและการเรียนรู้ในทุกวิชา

3. กิจกรรมฝึกฝนหรือกิจกรรมสร้างเจตคติ หมายถึง การจัดกิจกรรมโดยมุ่งเน้นการพัฒนาองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งของจิตพิสัยอย่างลึกซึ้งและต่อเนื่อง ด้วยการฝึกฝนซ้ำซ้ำทวนเพื่อให้เกิดทักษะ เช่น ความมีน้ำใจ ใช้หลักการพัฒนาจริยธรรม เช่น การสร้างทัศนคติเหตุผลเชิงจริยธรรม และอาจใช้หลักจิตวิทยาประกอบเพื่อเสริมสร้างลักษณะทางจิตใจ และพฤติกรรมแก่ผู้เรียนโดยเหมาะสมกับลักษณะของผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน กิจกรรมลักษณะนี้เน้นมากในระดับมัธยมศึกษา

การพัฒนาจิตพิสัยในแต่ละองค์ประกอบ อาจใช้เวลาในการจัดกิจกรรมนอกเหนือการเรียนปกติ หากจะมีการพัฒนาจิตพิสัยให้ได้ผล ทางโรงเรียนควรสนับสนุนด้านการจัดเวลาอย่างน้อยประมาณ 50 – 100 นาที / สัปดาห์เพื่อส่งเสริมอย่างจริงจัง

3. กิจกรรมปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หมายถึง การจัดกิจกรรมขั้นที่ต่อเนื่องจากกิจกรรมฝึกฝนสร้างเจตคติ โดยเน้นการฝึกปฏิบัติบุคคลเป็นส่วนใหญ่ ให้ผู้เรียนวางแผนโดยอิสระ ปฏิบัติงานตามแผน และมีการติดตามผลการปฏิบัติงานเพื่อประเมินกระบวนการและผลที่ได้รับ กิจกรรมลักษณะนี้มีความสำคัญต่อการทำงานอย่างมีระบบ รู้จักนำตนเอง และฝึกการตัดสินใจและพัฒนาตนเอง

4. กิจกรรมพิเศษ หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นในช่วงเทศกาลต่าง ๆ โอกาสต่าง ๆ เพื่อฝึกการทำงานร่วมกัน อาจเป็นกิจกรรมที่เสริมการเรียนรู้บางวิชา หรือเป็นกิจกรรมกลุ่มที่ทำงานร่วมกัน นอกเหนือกิจกรรมการเรียนในชั้นเรียน เช่น การทำกิจกรรมเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ โรงเรียนมักจะใช้เวลานอกการเรียน โดยอาจได้รับความร่วมมือในการเตรียมวางแผนงานในช่วงการเรียนวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มวิชาเสริมสร้างลักษณะนิสัย กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ วิชาภาษาไทย กิจกรรมนันทนารี ลูกเสือ หรือพลศึกษา หรือเป็นกิจกรรมของชุมชนต่าง ๆ ฯลฯ

ลักษณะการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาจิตพิสัย อาจพิจารณาสัดส่วนของกิจกรรมแต่ละลักษณะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของจิตพิสัยและพัฒนาการเรียนของนักเรียนแต่ละวัย อนึ่งการจัดกิจกรรมอาจมีความหมายต่อนักเรียนหรือนักศึกษายังขึ้น หากโรงเรียนใดมีกลุ่มครู 2 – 3 คน ศรัทธาที่จะร่วมกันส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมที่มีคุณค่าและความหมายต่อตนเองอย่างแท้จริง ด้วยการจัดกิจกรรมที่บูรณาการความรู้จากวิชาต่างๆ ขึ้นในบางช่วงเวลาตามแต่จะกำหนดขึ้นทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์แต่ละโรงเรียนการจัดกิจกรรมดังกล่าวเป็นการเสริมกิจกรรมพิเศษตามปกติโดยจัดขึ้นในโรงเรียนหรือในชุมชนตามความถนัดและความสนใจ ซึ่งเป็นหนทางไปสู่ความสำเร็จ และความภาคภูมิใจในการทำงานต่อไป ทั้งนี้อาจต้องมีการปรับโครงสร้างของการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดความเป็นไปได้ และสอดคล้องกับการพัฒนาหลักสูตร

แนวคิดของจิตพิสัยที่อยู่บนพื้นฐานความสุขของชีวิต

1. ความสุขจากการอยู่อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติแวดล้อม

1.1 ธรรมชาติแวดล้อม มีความงดงาม ให้ความสุขสดชื่น และประโยชน์แก่เรา (คุณค่าของธรรมชาติแวดล้อม)

1.2 เราเรียนรู้จากธรรมชาติอย่างมาก จึงควรแสวงหาทางแก้ไขปัญหามลพิษและรักษาธรรมชาติแวดล้อม โดยไม่ให้เทคโนโลยีมีผลทำลายธรรมชาติแวดล้อม (ความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์)

1.3 เราควรรื้อถอนแห่งแห่งโยและดูแลรักษาธรรมชาติแวดล้อมให้คงอยู่อย่างงดงาม (ความมีน้ำใจ)

1.4 เราควรมีความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม และความเป็นไทยอย่างเต็มความสามารถ (ความมีวินัย)

1.5 เรามีความสนใจต่อวงการกีฬา / บริโภคโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่แท้จริง อาศัยเทคโนโลยีเป็นเพียงส่วนส่งเสริมชีวิตให้กลมกลืนกับวิถีชีวิตไทย และไม่กระทบกระเทือนธรรมชาติแวดล้อม (การบริหารด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย)

2. ความสุขจากการอยู่อย่างกลมกลืนกับเพื่อนมนุษย์

2.1 เพื่อน คือผู้ให้ความรักและความอบอุ่นและความสุขแก่เรา (คุณค่าของเพื่อนมนุษย์)

2.2 การเรียนรู้จากผู้คนรอบด้านได้มากมาย และสามารถร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้แก่สังคมและธรรมชาติแวดล้อม (ความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์)

2.3 เรามีความสุขจากการช่วยเหลือ เอื้ออาทรและร่วมมือร่วมใจกัน (ความมีน้ำใจ)

2.4 เราสามารถร่วมกันจัดระบบและรับผิดชอบ ในการปฏิบัติตามระบบ กฎระเบียบ หรือข้อตกลง เพื่อประโยชน์สุขในการอยู่ร่วมกัน (ความมีวินัย)

2.5 เรามีความสุข เมื่อสามารถสนับสนุนให้บุคคลรอบข้าง รู้จักการบริโภคอย่างมีปัญญาเพื่อชีวิตที่มีความสุข (การบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย)

### 3. ความสุขจากการอยู่อย่างกลมกลืนกับกิจกรรม

3.1 การริเริ่มทำสิ่งต่างๆ อย่างอิสระและมีความหมาย ทำให้คนเรามีความสุขสนุกกับงาน และพากเพียรพยายามที่จะทำให้เกิดผลงานที่ดีและมีคุณภาพ (คุณค่าของกิจกรรมในชีวิต)

3.2 เราเรียนรู้จากการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างอิสระ ทำให้มีความกระตือรือร้นที่จะคิดค้นและแสวงหาความรู้ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามแก่ตนเอง เพื่อน และสังคม (ความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์)

3.3 เรามีความสุขจากการกระทำสิ่งต่างๆ ที่มีต่อผู้อื่นด้วยความเอื้ออาทร เพื่อช่วยให้ทุกคนและสังคมมีความสุข (ความมีน้ำใจ)

3.4 เราต้องรับผิดชอบต่อ ในการทำกิจกรรมเพื่อสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และความสงบสุขของสังคมและธรรมชาติแวดล้อม (ความมีวินัย)

3.5 เรามีความสุขเมื่อสามารถส่งเสริม ให้บุคคลรอบข้างบริโภคอย่างมีปัญญาเพื่อชีวิตที่มีความสุข กระทำสิ่งต่างๆ โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่แท้จริงและคุณภาพชีวิต รวมทั้งความเป็นไทยการบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2541 : 6 - 8)

### แผนการพัฒนาจิตพิสัยโดยเน้นจริยธรรม

ในการพัฒนาเด็กให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข จะต้องเป็นการพัฒนาโดยรวมทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ จิตใจ และสติปัญญา รวมทั้งสุนทรีย์และความดีงาม โดยมีจริยธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญ อ้อมเดือน สอดคมณี (2540 : 1 - 2) กล่าวว่า จริยธรรมสามารถสรุปได้เป็น 2 แนวทาง คือ จริยธรรมที่เป็นคุณลักษณะทางจิตใจที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ดีความดี ละเว้นความชั่ว และจริยธรรมที่เป็นการปฏิบัติตามกฎระเบียบ กติกา ข้อตกลง การพัฒนาจิตพิสัยต้องอาศัยแนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่ครอบคลุม โดยอาศัยหลักการพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดทางการศึกษา จิตวิทยา และสังคมวิทยา

ในการพัฒนาจิตพิสัยสำหรับเด็กและเยาวชนนั้น จะต้องมีจุดเริ่มต้นและลำดับขั้นตอนในการพัฒนาหลายประการก่อนที่จะสู่เป้าหมาย การพัฒนาจิตใจแต่ละด้านย่อมมีวิธีการและขั้นตอนการพัฒนาในแต่ละวัยแตกต่างกัน การพัฒนาจิตใจต้องอาศัยพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ คือ สติปัญญา ประสบการณ์ทางด้านสังคม และสุขภาพจิตที่ดี ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการพัฒนา

ลักษณะทางจิตใจที่ลึกซึ้งและซับซ้อนมากขึ้นต่อไป ลักษณะทางจิตใจจะเปลี่ยนแปลงไปตามประสบการณ์ทางสังคม พัฒนาการทางสมองและระบบประสาทของแต่ละคน

ในช่วงปฐมวัย ควรเน้นการพัฒนาด้านการกระทำ โดยโน้มน้าวให้เด็กปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างถูกต้องเหมาะสมด้วยเหตุผลและให้กำลังใจแก่เด็กในการกระทำแต่สิ่งที่ตั้งาม เช่น การเก็บของเข้าที่ การล้างหน้าด้วยตนเอง การช่วยงานบ้านเล็กๆ น้อยๆ การฝึกฝนด้วยกิจกรรมพัฒนาจิตใจในวัยแรกเริ่มยังไม่มากนัก สำหรับเด็กที่โตขึ้นจนถึงวัยผู้ใหญ่ จะฝึกฝนด้านจิตใจเพิ่มขึ้นและฝึกด้านการปฏิบัติกิจวัตรน้อยลงตามลำดับ

การพัฒนาจิตพิสัย ซึ่งเป็นมิติด้านจิตใจสามารถใช้หลักการและทฤษฎีได้หลากหลาย ในการพัฒนาจิตพิสัยสำหรับเด็กและเยาวชนในวงกว้าง โดยสอดแทรกในชีวิตประจำวัน ควรที่จะใช้กระบวนการพัฒนาที่ง่ายและไม่ซับซ้อนยุ่งยากนัก คือ การพัฒนาเจตคติมาเป็นหลักในการพัฒนาจิตพิสัยในครั้งนี้ เนื่องจากทัศนคติมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนเรา การพัฒนาเจตคติประกอบด้วยหลักการสำคัญคือ การรับรู้ผลดีที่เกิดจากสิ่งนั้น การเห็นคุณค่าของสิ่งนั้น และมีความพร้อมที่จะกระทำสิ่งนั้นอย่างเต็มที่ เหตุผลนี้เป็นสิ่งที่ครูทุกคนปฏิบัติอยู่แล้ว หากได้รับการเน้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างครบถ้วนทั้งกระบวนการและสม่ำเสมอ เชื่อว่าเด็กไทยของเราจะได้รับพัฒนาจิตพิสัยอย่างเต็มที่ทุกองค์ประกอบ เพื่อนำไปสู่คุณลักษณะของเด็กเก่ง เด็กดีและมีความสุขต่อไป

## งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### 1. งานวิจัยในประเทศ

สุทธิพงษ์ เพชรดี (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง มิตินัยของครูในการส่งเสริมความมีวินัยในตนเองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตภาคเหนือ ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีบทบาทในการส่งเสริมความมีวินัยในตนเองให้แก่ นักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุดทั้งบทบาทด้านการสอนและบทบาทนอกเหนือด้านการสอน
2. ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีสถานภาพแตกต่างกันตามขนาดของโรงเรียนมีบทบาทในการส่งเสริมวินัยในตนเองให้แก่ นักเรียนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ
3. ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีความเห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความมีวินัยในตนเองให้แก่ นักเรียนในบทบาทด้านการสอนควรส่งเสริมมากที่สุด และในบทบาทนอกเหนือด้านการสอนควรส่งเสริมมากที่สุดคือ การกระทำตนเป็นแบบอย่างในด้านบุคลิกภาพและการวางตัว

ผิน ผัดตุ่น (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการสร้างเสริมวินัยในตนเองแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตภาคเหนือ พบว่า

1. ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ดำเนินการสร้างเสริมวินัยในตนเองแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในภาพรวมตามที่เสนอของครูผู้สอน ดำเนินการอยู่ในระดับมาก ทั้งในภาพรวมและรายด้าน ยกเว้นการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง
2. การดำเนินการสร้างเสริมวินัยในตนเองแก่นักเรียนของผู้บริหารโรงเรียน จำแนกตามวุฒิการศึกษา สาขาที่จบการศึกษา อายุ ประสบการณ์บริหารและขนาดโรงเรียนแตกต่างกัน
3. ข้อเสนอแนะของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในการดำเนินการสร้างเสริมวินัยนักเรียนได้เสนอแนะให้สอนสอดแทรกในทุกวิชาที่สอน มีการปรับปรุงหลักสูตร และพัฒนาครูอาจารย์ให้มีความรู้ ในเรื่องของการสร้างเสริมวินัย จัดกิจกรรมให้หลากหลายจัดให้มีงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ ติดตามประเมินผลอย่างจริงจัง รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เป็นแบบอย่างแก่นักเรียน

สุมาลี กลิ่นทับ (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัย พบว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนเรื่องคุณลักษณะจริยธรรม อยู่ในระดับขั้นจริยธรรม ขั้นที่ 5 เป็นจำนวนมากที่สุด

สุกรี เป้าน้อย (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมนักเรียนมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่โดยภาพรวมเป็นรายด้าน ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน
2. ผลการเปรียบเทียบระดับปัญหาการปลูกฝังคุณธรรม นักเรียนระหว่างทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนกับครูผู้สอนและระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก, ขนาดกลาง, ขนาดใหญ่ โดยภาพรวมและเป็นรายด้าน มีความแตกต่างกัน และไม่พบปฏิสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างสถานภาพกับขนาดโรงเรียน ทั้งโดยภาพรวมและเป็นรายด้าน

การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดและความสนใจเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา หรือเพื่อให้เพียงพอแก่การประกอบกรงาน และอาชีพที่ตนถนัดทั้งอาชีพอิสระและรับจ้าง รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และทักษะทางสังคมที่จำเป็น เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541 : 9) คนที่มีการศึกษาจะต้องมีปัญหา (เก่ง) มีความดีงาม (คุณธรรม) มีความสุข โดยกระบวนการศึกษาของครูโดยเป็นผู้ชี้แนะ

อยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541 : 9) คนที่มีการศึกษาจะต้องมีปัญญา (เก่ง) มีความดีงาม (คุณธรรม) มีความสุข โดยกระบวนการศึกษาของครู โดยเป็นผู้ชี้แนะ นำเสนอ หรือสร้างค่านิยมที่ถูกต้อง ดีงาม เป็นแบบอย่างที่ดี สร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้และการประพฤติปฏิบัติของผู้เรียน สร้างระบบการควบคุม ดูแลที่เป็นธรรม และเป็นประชาธิปไตย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543 : 37) การศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพอย่างเร่งด่วน โดยมีครูเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับการเรียนการสอนยังต้องการ “ครูที่เป็นแบบอย่าง” ที่ดีของนักเรียนในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมและบุคลิกภาพ สามารถยกระดับสติปัญญาหรือวิญญาณของมนุษย์ให้สูงขึ้นได้ (รุ่ง แก้วแดง, 2540 : 135)

#### งานวิจัยต่างประเทศ

เอลเลียต (Elliot, 1970 : 4304) ได้ศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมของ บุคคล 5 กลุ่มเกี่ยวกับค่านิยมด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ ค่านิยมทางศาสนา ทางด้านจริยธรรม ทางสังคม ทางการศึกษา ทางอนุรักษ์นิยม ทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านการปกครอง และปรัชญาในการเลือกอาชีพ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักธุรกิจ จำนวน 316 คน นักศึกษาบริหารธุรกิจ จำนวน 353 คน นักสังคมศาสตร์ จำนวน 291 คน ครูสอนวิชาบริหารธุรกิจ จำนวน 479 ผลการวิจัย ปรากฏว่า กลุ่มบุคคลเหล่านี้มีค่านิยมที่แตกต่างกัน

ไรซ์ (Rice 1976 : 3862 – 3863 – A) แห่งมหาวิทยาลัยไอโอวา ได้ทำวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบความเข้าใจต่อระเบียบวินัยของโรงเรียนระหว่างนักเรียนผู้ปกครอง ครู และผู้บริหารโรงเรียน” ผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญที่สุดเกี่ยวกับเรื่องวินัย คือ การขาดความสนใจของนักเรียนในเรื่องวินัย ความเฉื่อยช้า และการติดยาเสพติด เช่น การสูบบุหรี่ และพวกแอลกอฮอล์